

שמעתא עמיקתא

גליון תמ"א | פרשת ואתחנן | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לימי בין הזמנים

ענייני אור החיים

ביסוי הראש

הליכה בגילוי ראש

לא ילך ד' אמות בגילוי הראש מפני כבוד השכינה. [שו"ע (אור"ח סי' ב סעי' ו)]. ובפחות מד' אמות וכן בשעת השניה יש משום מדת חסידות לכסות הראש. [מ"ב (סי"ק יא). ועיי"ש שהשמיט דברי הבכור שור (שבת קיח): הובא בשע"ת (סי' ב ס"ק ו) שנקט דאפילו בקימה ושיבה צריך לזהר מן הדין]. ויש סוברים שבזמן הזה איסור גמור הוא להיות בגילוי הראש אפילו כשיושב בביתו משום "ובחקותיהם לא תלכו". [מ"ב (סי"ק יא)]. ומ"מ בעת הצורך כגון תספורת וכדו' אין איסור. [מ"ב (סי' ב ס"ק יא) לגבי מפלח ראשו וה"ח וכויו"ב]. וזה פשוט].

מכסה עצמו בידו

כיסוי בידו או גופו מועיל לענין זה. [מ"ב (סי' ב ס"ק יא)]. ויש מחמירים שלצורך הליכת ד"א או יותר תחת אויר השמים לא מועיל כיסוי בידו. [מ"ב (שם)]. ולענין הזכרת ש"ש עי' להלן.

בית המרחץ/חוף הים

ההלך בבית המרחץ וכדומה א"צ ללכת בכיסוי הראש. [בכור שור (שבת קיח): הובא בשערי"ת סי' ב אות ו) וברכ"י (סי' ב אות ה)]. ויש מי שאומר שמנהג מדקדקים, להיות בכיסוי הראש אף בבית המרחץ. [שערי"ת (סי' ב אות א). והברכ"י (שם) כתב שהיא חומרא יתירא והביאו הכה"ח (שם טז)]. והיו קדושים שכיסו ראשם עכ"פ ביד אף כשנכנסו במרחץ בעצמו. [מנח"י (חיד סי' ט)]. ולמעשה ראוי למעט בגלוי הראש במה שאפשר. [פמ"ג (סי' ב א"א ס"ק ד) וכה"ח (סי' ב אות יז וסי' עד אות יב)].

הזכרות בגילוי הראש

אסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה. [שו"ע (סי' צא סעי' ג). דעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פ"ב הגה כו) שמותר להשיב שלום לחברו כיון שאין מכוונים לש"ש. ובאג"מ (ח"ד סי' מ אות כד) נקט שיש להחמיר בזה לכתחלה. ועי' בשד"ח (מעי האל"ף כללים אות שיג)]. ועי"כ אסור לברך בלא כיסוי. [מ"ב (סי"ק יב)].

שומע בעונה

השומע ברכה ומכוון לצאת יד"ח אסור לו להיות בגילוי הראש משום ששומע בעונה. [ב"ח (סי' קפא אות ה). וכעין זה כתב המ"ב (סי' עה ס"ק כט)].

ללמוד תורה

י"א שמותר ללמוד בגלוי הראש אלא שעל ת"ח להיזהר בזה מאחר שהעם תופסים דבר זה לקלות ופריצות. [מהרש"ל (סי' עב הובא בט"ז סי' ח ס"ק ג). ובכור יחודה (סי' כ) בנו של הרא"ש כתי' שמותר ללמוד בגלוי הראש בשעת הלימוד למי שיוכל לסבול לפי שילמד יותר באימה ולפעמים מפני כובד החום אינו יכול לסבול. והגר"א (סי' ח על סעי' ב) כתב שאין זה אלא חסידות]. **ויש אוסרים.** [ט"ז (שם וסי' עד ס"ק ב) כי דברי קדושה אסור להוציא בגילוי הראש]. וכן עיקר. [מ"ב (סי' ב ס"ק יב). והפרי"ח (סי' צא) צידד להקל וסיים שיש להחמיר כהאוסר]. ומי שאנוס ואין בידו ללבוש כיסוי ראש עדיף שילמד בגילוי ראש משיתבטל מחמת זה. [דבשעת הדחק יש לסמוך על המקילין. וכן הוא בחשוקי חמד (ב"ב כא)].

הרהור בדברי תורה (שמינת' שיעורים וכדו' בגילוי הראש)

מותר להרהר בדברי תורה בגילוי ראש. [בירור הלכה (סי' צא) עי"פ ה"ט"ז (סי' עד ס"ק ב)]. ועל כן מותר לשמוע שיעור תורה או מוזיקה שיש בה פסוקים וכדו' מהקטלה בגילוי ראש (ואף מול ערוה). [נשאין כאן אלא הרהור בלבד, ואע"פ שרהורו זה בא משמיעה מ"מ אכתי חשיב הרהור, דעי' במ"א (סי' פה ס"ק ב) שהביא שערם וחבירו מברך אסור לכוון לשמוע הברכות ע"מ לצאת בברכתו, דליכא למימר ביה שומע בעונה דהא אסור לו לענות. וכן פסק המ"ב (סי' עה ס"ק כט). וביארו המחצה"ש והלבו"ש (שם) דהיינו טעמא, משום דשומע בעונה יש לו דין כאילו אמרו הוא עצמו. ומבואר דאסור דוקא כששומע מאחרים כשיש לו דין שומע בעונה, ואי"כ אם אינו מכוון להיות כעונה ובפרט ע"י שמיעה ע"י הקטלה שלא שייך שומכ"ע אינו אלא הרהור ושרי. ועי' במ"ב (הקדמה לסי' עד וסי' עה ס"ק כט) דהרהור שרי אף נגד ערוה. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ח].

בירך בלא כיסוי הראש

אם שגג והתפלל בגילוי הראש יד"ח. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פ"ב אות טז), הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ב סי' ג) ואור לציון (ח"ב פ"ז אות יג). ועי' באג"מ (אור"ח ח"ד סי' מ אות יד)].

כיסוי על ידי הגוף

כיסוי בגופו כגון בידו לא מועיל לענין הזכרות כי חיד והראש גוף הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. [מ"ב (סי' ב ס"ק יב) דלא כמהרש"ל], ובשעת הדחק אפשר להקל, אלא שאף באופן זה יותר טוב למשוך הבית יד של הבגד על חיד ומכסה בו ראשו. [מ"ב (שם)]. ומ"מ כיסוי ע"י גופו של אחר (כגון ידו) נחשב כיסוי. [שו"ע (סי' צא סעי' ד) ובאר היטב (סי' ב סוף אות ו)].

ציצית

לבישת טלית קטן בימי שרב

מצוה ללבוש טלית קטן בכל רגע. ומ"מ המצטער מלבישתו (כגון ביום שרב), פטור מלבישתו. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ב אות כג)]. ומ"מ אף בזמן שקשה ללכת בטלית קטן וכיוצא בזה יש להשתדל שלא להסירו. [נעי' באו דבריו (ח"ב סי' נה) ובצי"א (חיד"י סי' מט וחי"ח סי' ד)].

לבדש עליו אחר רחיצה בים או בבריכה

הפושט הטלית קטן בעודו בים, בבריכה וכדו', כשחוזר ללבושו אינו חוזר ומברך, אא"כ שהה זמן שיש בו משום היסח הדעת, דהיינו כשעתיים או שלש שעות (והכל לפי הענין).

[נעי' בבה"ל (סי' ח ד"ה וי"א), בהליכ"ש (פ"ג אות ג ואות ז) ובתשובות והנהגות (חי"א סי' לב)]. ויש מפורסקי עדות המזרח שנקטו שביותר מחצי שעה צריך לחזור ולברך. [אור לציון (ח"ב פמ"ד אות ו)].

לבישתו על בשרו

מותר ללבוש טלית קטן על בשרו ואין בזה משום ביזוי מצוה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות יא) ועוד. ועי' בדעת נוטה (תשובה קעב) בשם הגר"ח ש"ס ליי"א דנכון לזהר שלא ללבוש הטי"ק ממוך לבשרו ממש דלא ליהוי כבגד תחתון עשוי לזיעה דפטור מציצית].

ים האוקיינוס

הרואה ים האוקיינוס המקיף את כל העולם כולו (האוקיינוס האטלנטי, השקט, ההודי וכו') ולא ראה אותו ל' יום, מברך ברוך אתה ה' כו' עושה (וי"א שעשה) הים הגדול. [הגרש"א זצ"ל (וזאת הברכה פ"יז אות ב)].

ים כנרת

הרואה ים כנרת, אם לא ראה אותו ל' יום, מברך עושה מעשה בראשית. [הגרש"א זצ"ל (שם פכ"ג אות כז) והאור לציון (פמ"ד אות מ)]. וי"א שדוקא אם רואה כל הכינרת מברך. [הגרש"א זצ"ל (שער העין עמ' פד) שמא במשך הזמן התרחב הים והחלק הנראה לו אינו מששת ימי בראשית].

ים התיכון

הרואה ים התיכון, אם לא ראה אותו ל' יום, מברך עושה מעשה בראשית. אלא שראוי להוסיף תוך כדי דבור "עושה הים הגדול". [מנח"י (חי"א סי' קל) והגרש"א זצ"ל (שם פכ"ג אות כט)].

ים המלח

הרואה ים המלח אינו מברך. [הגרש"א זצ"ל (שם הגה מג) ושבה"ל (חי"ט סי' מז)]. וי"א שאם רואה את כולו מברך. [הגרש"א זצ"ל (אילת השחר עה"ת חי"א פרי לך ק"ך פס' ג)].

הרים גבוהים מאוד

הרואה הרים גבוהים במיוחד, אם לא ראה אותם ל' יום מברך ברוך אתה ה' כו' עושה מעשה בראשית. [שו"ע (סי' רכת סעי' א-ג)]. ועל כן הרואה את הר החרמון מברך ברכה הנ"ל. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פמ"ו אות סב)].

ראה בלילה

הרואה את הים בלילה, אם מתפעל מראייתו עליו לברך. [הגרש"א זצ"ל (שם אות כו)].

עד מתי מברכים ברכות אלו

ראה את הים או הרים וגבעות שמברכים עליהם ולא בירך, ועבר מן המקום ושוב אינו רואם, נראה שכל זמן שהתפעלותו נמשכת מברך. [הגרש"א זצ"ל (שם אות כו)].

בירך על ים אחד ותוך ל' יום ראה ים אחר

ראה ים ובירך עליו, ובתוך ל' יום ראה ים אחר, מברך שנית. [הגרש"א זצ"ל (שם אות כז)].

רואה מרחוק

ברכות הראייה כגון ראיית הים הגדול וכדו', ניתן לברכם אף מריחוק מקום כל זמן שרואה את הדבר שהוא מברך עליו באופן ברור. [ברכ"י (סי' רכז אות ד). וכן מבואר בערוה"ש (שם אות ח)]. אלא שבברכת שעשה לי נס צריך לראות תוך הרשות שהיה בה הנס (ועל כן אם הנס קרה תוך בית צריך להיות תוך הבית, אלא שמועיל לברך אף מריחוק מקום). [מהריט"ץ (ישנות סי' פז) הביאו הא"ר (סי' ריח אות ד), החי"א (כלל סה אות ה) והשערי"ת (אות ד)].

דרך זכויות או משקפת

ראייה דרך זכויות כגון דרך חלון, משקפים וכדו', בכלל ראייה גמורה. [הלק"ט (חי"א סי' צט וסי' רעד) וברכ"י (אור"ח רס"י רכז וסי' תכו אות ד)]. וכן הדין בראייה דרך משקפת. [פתח הדביר (סי' רכז אות י ד"ה גס) ומשיב נפש (חי"ב סי' רמד). וכן פסק הגר"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"ג קובץ ענינים אור"ח אות ו)]. ומ"מ בשעת קידוש לבנה לכתחלה לא יברך דרך חלון (אבל המשקפים א"צ להסיר). [מ"ב (סי' תכו ס"ק כא ושעה"צ אות כה) עי"פ המהרש"ל. ואפשר שבה"ז שהזכויות שקופות לגמרי שרי אף לכתחלה, בזיע. ועי"פ נר' שגם למהרש"ל א"צ להסיר את בתי העניים כי עוזרים לו לראות ובטלים לגופן].

באמצעות מסך אלקטרוני

ראייה באמצעות מסך אלקטרוני כגון משקפת או מצלמה אלקטרונית וכדו', אין הדבר פשוט אם נחשב כראייה, ועל כן לא יברך עד שיראה בעצמו. אלא שאם כבר בירך נראה שאינו חוזר ומברך. [לכאז' ראייה דרך אמצעים אלקטרוניים בכלל ראייה, דלא גרע ממראה שרואה דבר המשתקף עליה ומהני כמבואר בדבר שמואל (סי' רמב), אלא שאפשר דיש לחלק בין השתקפות טבעית כגון על מראה או מים, לבין השתקפות על מסך אלקטרוני ד"יל דפנים חדשות באו לכאן והוי כתמונה שלא מברכים עליה (וכי"ז בשעת אמת אבל אם צילמו המקום ואח"כ רואה את התמונה או ההסרטת לא מהני דאין זה אלא כצויר בעלמא שלא מברכים עליו)]. וכל זה כשעומד במקום שנמצאים אותם דברים שמברכים עליהם (אפי' הוא בריחוק מקום), אבל אם אינו עומד באותו מקום, כגון שיושב בביתו ובידו לראות רק ע"י אמצעים אלקטרוניים, אינו יוצא יד"ח ברכות הראייה. [בצל החכמה (חי"ב סי' יח). ועי' משי"כ בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון תל"ז].

ברכת הדרך

זמן חיובה

היוצא לדרך מברך תפלת הדרך. וחיוב זה הוא כשיוצא שיעור דרך של פרסה מחוץ לעיר. [מ"ב (סי' קי ס"ק ט). שיעור פרסה: לפי הגר"ח נאה כ- 3.840 ק"מ. ולפי החזו"א כ- 4.608 ק"מ. ויש למדוד שיעור זה לפי הגר"ח נאה כ- 33.6 מטר מהבית האחרון של העיר ולפי החזו"א לאחר 40.32 מטר מהבית האחרון של העיר].

מוצוי ישובים בצדדי הדרך

י"א שאף על פי שבזמננו מצויים ישובים בצדדי הדרכים, מ"מ חייבים בתפלת הדרך. [שבט הלוי (חי"י סי' כא)]. אולם יש חולקים וסוברים שבאופן כזה אין לברך תפלת הדרך בשם ומלכות, ואם רוצה לכולל אותה בברכת שמע קולנו בתפלת שמונה עשרה לפני הנסיעה. [הגרש"א זצ"ל (שם פכ"א הגה ז). ודעתו שבנסיעה דרך יישובים בזמן שיש בהם חשש סכנה יש לברך].

הנוסע במטוס

הנוסע במטוס מברך מיד כשמתרומם המטוס לגובה כזה שאילו היה נופל יש בזה משום סכנה. [הגרשזי"א זצ"ל (שם אות ד)].

הנוסע כמה פעמים באותו יום

אין לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום כיוון שדעתו היא לחזור ולילך. [שו"ע (סי' קי סעי' ה)] אולם אם לן בלילה בדרך קבע, במלון וכדו' צריך לחזור ולברך [מ"ב (ס"ק כז)], ואף אם רק היה דעתו ללון בעיר, ונמלך ויצא לדרכו, צריך לחזור ולברך. [שרי"ע (שם)].

בירך ביום ולן במלון והשכים קודם אור היום

בירך תפלת הדרך ולן במלון וכדומה, אפילו אם השכים קודם הבוקר לנסוע לדרכו צריך לברך תפלת הדרך. [בה"ל (סו' קו ד"ה צריך)].

ברכת הגומל

טם במטוס

הטס במטוס י"א דמברך ברכת הגומל בשם ומלכות. [אג"מ (ח"ב סי' ט) והגרשזי"א (הליכ"ש פכ"ג אות ה)]. וי"א דמברך ללא שם ומלכות. [מנח"יפ (ח"ב סי' מז). ועיי' עוד בבצל החכמה (ח"א סי' כ), בתשובות והנהגות (ח"א קצג) ועוד]. ולמעשה רבים נוהגים לברך.

הפלוג הפלגה קצרה בים

המפליג בים אינו מברך הגומל אלא אם כן הפליג בעומק הים. [בצל החכמה (ח"א סי' כ)]. ויש מפוסקי בני ספרד שכתבו (דלפי מנהגם) אם נכנס בעומק הים במשך שעה וחומש, כל ששט מעיר לעיר, כגון מעכו לחיפה ולא רואים אותו מהחוף, צריך לברך. [אור לציון (ח"ב פי"ד אות מג)].

הפלוג בנהרות גדולים

המהלכין באניות וכדומה בנהר, לדעת השו"ע (סי' ריט סעי' ז) מברכים הגומל, אבל לדעת הרמ"א (שם) אין מברכים. [כן תלה בפלוגאת זו בבה"ל רש"י רי"ט]. וי"א שבזמנינו באניות המצויות דאין שכיח הזיקא אף לדעת השו"ע אין צריך לברך. [עיי' בברכת ה' (ח"ד פי"ו אות כא)].

תפלה

יצאה לדרך לפני עמוד השחר

אסור לצאת לדרך לפני שמתפלל [שו"ע (סי' פט סעי' ג)], ועל כן אין לצאת תוך חצי שעה לפני העמוד השחר. [מ"ב (סי"ק יז)]. ויש אומרים שאין דין זה נאמר אלא כשהנסיעה היא שעה וחומש או יותר. [אור לציון (ח"ב פי"ז אות ה)]. ובשעת הדחק שכלי תחבורה אינו ממתנת לו יכול לילך מקודם לדרך. [מ"ב (ס"ק ב)].

לצורך מצוה

כשנוסע לצורך מצוה מותר לנסוע לפני התפלה. [עיי' במ"ב (סי' פט ס"ק כ וסי' ז ס"ק ג)]. ומ"מ מוטב שיאמר תחלה ברכות השחר. [מ"ב (צ"ז סעי' ג)].

דעתו להתפלל במקומות הקדושים

י"א דהנוסעים על מנת להתפלל בכותל המערבי או בקברי צדיקים רשאים לנסוע אחר עמוד השחר, כיוון שעיקר כוונתם לצורך התפלה עצמה. [אור לציון (ח"ב פי"ז אות ה)].

אחר אמירת ברכות השחר

במקום הצורך יכול לצאת לדרך אחר עמוד השחר אפילו לצרכו אחר שבירך ברכות השחר (כשדעתו להתפלל במקום השני). [נשכ"ח הלוי (ח"ח סי' יט וחו"י סי' יז אות ח)].

אחר שהגיע זמן מנחה או מעריב

אסור לצאת לדרך מזמן שהגיע תפלת מנחה קטנה. [עיי' במ"ב (סי' רלג ס"ק א) או מעריב [מ"ב (סי' פט ס"ק יט)]. וי"א דלפני מנחה ומעריב אין איסור. [אור לציון (ח"ב פי"ז אות ו). ובשבט הלוי (ח"ח סי' יח) כתב דלפני מנחה ומעריב קיל טפי. ועיי' שיח' הלכה (סי' פט ס"ק יז)].

תפלה בשעת נהיגה או בזמן נסיעה

נהר רכב אסור להתפלל בעת הנסיעה משום חשש פק"ך. [הגרשזי"א זצ"ל (אבני יספה פי"ד הנה ג2)]. והנוסע במכונית וכדומה, אם יש באפשרותו לבקש לעצור את הרכב ולהתפלל שמונה עשרה בעמידה עליו לעשות כן. [שו"ע (צ"ד סעי' ד) ומ"ב (שם ס"ק יג)]. אך אם הדבר כרוך בסכנה או בהפרעה בכוונת התפלה מותר להתפלל אף בשעת הנסיעה. [שו"ע (סי' צד סעי' ה)].

הגיע לתחנה שצריך לרדת בעודו מתפלל תפלת י"ח

אם הגיע לתחנה שצריך לרדת, מותר לו לרדת אף שהוא באמצע תפלת שמונה עשרה (והתירו זה כדי שלא יהיה טרוד ויוכל לכוון). [הגרנ"ק שליט"א (אשי ישראל פכ"ג הגה מג)].

לצאת לדרך כשיודע שלא יוכל להתפלל בעמידה

אין לצאת לכתחלה לנסיעה אם יודע שלא יוכל להתפלל בעמידה, אבל בשעת הדחק מותר.

[עיי' גר"ז (סי' צד אות ה)].

תפלה בזמנה ביישיבה או שלא בזמנה בעמידה

בשעת הדחק מוטב להתפלל קודם נץ החמה בביתו בעמידה, אם הוא אחר זמן משיכיר את חברו (50-כד' לפני נץ החמה), מלהתפלל בדרך בשעת הנסיעה או כשהוא מהלך. [מ"ב (סי' פט ס"ק לט-מ)]. וכמו כן בשעת הדחק עדיף להתפלל מפלג המנחה בעמידה, ולא אחר צאת הכוכבים בשעת נסיעה. [הגרנ"ק שליט"א (אשי ישראל פכ"ג הגה גג)].

כבוד התפלה

תפלה בנעלי ים

במקום שאין הדרך ללכת בפני בן אדם גדול עם סנדליים בלי גרביים, או בנעלי בית או נעלי ים וכדו', אין לנעלם בשעת התפלה, אא"כ אין לו ברירה אחרת. [עיי' בשו"ע (סי' צא סעי' ה), מ"ב (שם) וערוה"ש (אות ה)].

תפלה עם כובע וחליפה או במניין

אם שבח הכובע או החליפה, אין עליו להפסיד תפלה בציבור על מנת להשיגם, ואם יוכל להספיק להתפלל עם הש"ץ, עדיף. [הגרשזי"א זצ"ל והגרשי"א זצ"ל (תפלה כהלכתה פי"ז הגה פ והליכ"ש פי"ב אות טו)]. ודעת הגרנ"ק שליט"א (נקיות וכבוד התפלה עמי קפב) שבכה"ץ עדיף להפסיד תפלה בציבור.

מקום הראוי לתפלה

תפלה במקום פתוח (שרה, רחוב וכדו')

לכתחלה לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה או ברחוב, דכאשר מתפלל במקום צנוע יש עליו יותר אימות המלך. [שו"ע (סי' ז סעי' ה)]. ומ"מ מקום מוקף מחיצות אף שאינו מקורה, מותר להתפלל בו לכתחלה. [מ"ב (ס"ק יב)].

חולכי דרכים תפלתם במקום פתוח

עוברי דרכים רשאים להתפלל במקום פתוח, ומ"מ אם יש במקום אילנות וכדומה עדיף לעמוד ביניהם בשעת התפלה. [מ"ב (שם ס"ק יא)].

תפלה בציבור

הדבר כרוך בהפסד

יש להשתדל להתפלל כל התפלות בעשרה. ובמקום הפסד ממון (מהקרן ולא מניעת רווח) אינו מחויב. [מ"ב (סי' ז ס"ק כט)]. ודעת הגריש"א זצ"ל (תפלה כהלכתה פי"ח אות י ובהגה שם) דאם המאחר למקום לימודו או עבודתו יפסיד ממשכורתו, רשאי להתפלל ביחידות. ועיי' עוד בהליכ"ש (תפלה פי"ה אות טז). ומ"מ כדי שלא לבטל ת"ת אסור לדחות תפלה בציבור כמ"ש באג"מ (ח"ב סי' כז). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ד].

יצאה למקום שאין בו מניין

יש להשתדל שלא לנסוע למקום שלא יוכל להתפלל בו בציבור, אלא אם כן יוצא לצרכי בריאות, פרנסה או מצוה. [עיי' בשבט הלוי (ח"ו סי' כא אות ו), בהליכ"ש (תפלה פי"ה אות ד) ובספר תפלה בציבור (פי"ג הגה א). ועיי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ד].

יצאה באמצע חזרת הש"ץ

אין לצאת באמצע חזרת הש"ץ (אף כשנשארים עשרה). ובמקום דוחק כגון במקום הפסד ממון או מצוה עוברת, רשאי אם עושה כן רק באופן אקראי. [נשמענו מחשובי הפוסקים שליט"א. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ט].

נטילת ידיים

כלי חד פעמי

דעת הרבה פוסקים שכלי חד פעמי כשר לנטילת ידיים. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"ג עמי' ע), הצ"ח (ח"ב סי' כג) ועוד. ועיי' באג"מ (ח"ג סי' לט)]. וי"א שאינו כשר לנט"י. [מנח"י (ח"י סי' כג). ועיי' בשרגא מאיר (סי' נה) הובא בצ"ח (שם)]. ועל כן עדיף להימנע מליטול בו ידים, ובדיעבד שאין לו כלי אחר יכול ליטול בו ידיו (והמברך יש לו על מי לסמוך), וטוב שייחד את הכלי לשימוש קבוע ויטול בברכה. [ודעת האור לציון (ח"ב פי"א אות ו) שלא יברך אא"כ מייחד אותן לשימוש קבוע].

בקבוק שתיה (למקילים לעיל)

בקבוק שתיה המצויים בזמננו כשרים לנטילת ידיים כי המים נשפכים על ידו ללא הפסק אע"פ שאין מגיעים בשפיכה אחת לכל שטח האצבעות וכף ידו. [עיי' במ"ב (שם ס"ק ל) ובשעה"צ (שם אות כז) ע"פ ה"ט"ז (ס"ק ה) והא"ר (אות ח) דלא קי"ייל כהמ"א (סי' קסב ס"ק ה) דמחמיר לכתחלה בכלי שפיו צר אע"פ שלא נפסק הקילול. וכן פסק הערוה"ש (אות טו) ובדעת תורה למהרש"ם (סי' קנט סעי' ט) חושש להמ"א].

במי הים

מי הים פסולים לנט"י דאינן ראויים לשת"ית כלב. ובשעת הדחק יש להתיר ליטול בהם ללא ברכה. ואם הרתיחם כשרים ליטול בהם. [עיי' במ"ב (סי' קס ס"ק לח), בכה"ח (שם אות מג) ובמנח"י (ח"ד סי' כב)]. ומ"מ בכל אופן כשרים הם לטבילת ידיים. [מ"ב (ס"ק מז)]. ועיי' בסמוך.

טבילת ידיים

המטביל ידיו פעם א' ידיו טהורות, ואין צריך ניגוב, ולא להגביה ידיו. [שו"ע (סי' קנט סעי' יט)].

ברכה על טבילת ידיים

הטובל ידיו מברך ”על נטילת ידיים”. [שו"ע (סי' קנט סעי' כ) ומ"ב (שם ס"ק צז)]. ואם המים פסולים לנטילת ידיים, אבל כשרים לטבילת ידיים (כגון מים מלוחים וכדומה) מברך ”על טבילת ידיים”. [מ"ב (שם)]. ודעת פוסקי ספרד שמברכים אף באופן זה על נט"י. [כה"ח (אות צה)].

במי מעיין

מועיל טבלת ידיים במי מעיין, אפי' אין בו מ' סאה, אם מתכסים ידיו בהם בבת א'. [שו"ע (סעי' ד)].

במי מקרה

דעת השו"ע (סעי' יד) שטבלת ידיים במי מקוה שאין בהן מ' סאה מועילה. ודעת הרמ"א (שם) שרק בדיעבד או בשעת הדחק יש להקל. וכן עיקר לבני אשכנז. [עיי"ש במ"ב (ס"ק פה)]. ולבני ספרד לכתחלה יטביל ידיו אם יש מ' סאה ואם אין יטביל ידיו בלא ברכה. [כה"ח (אות כג)].

שבת

קניית פתקים (תלושים) לרכישת משקאות או בעד סעודות שבת

מותר לקנות מבעוד יום פתקים מיוחדים (תלושים), לפי הסחורה שתהיה דרושה לו בשבת, ולמסור אותם בשבת לחנוני תמורת הסחורה שיקח. ובלבד שלא יוזכר בפתקים מחיר. [שש"כ (פכ"ט אות כח)].

מקרה ללא התקן שבת

מקרה שאין לו התקן שבת, ניתן לכוון שעון שבת מערב שבת המכבה את המקרר בזמנים מסוימים ואז ניתן לפתוח המקרר בזמנים שהמקרר אינו פועל. אם אין לו שעון שבת, פעמים שיש עצות להתיר השימוש בו, וישאל שאלת חכם. [ע"פ מומחים וחשובי המורים].

תאורה הנדלקת על ידי חיישנים

אסור להיכנס או לעבור במקום חשוך אשר נדלקת בו תאורה עם מעבר אדם במקום. ומ"מ אם נקלע אדם למקום שכזה מבלי לדעת שהתאורה תדלק, מותר לו לעזוב את המקום כשאין כוונתו לכיבוי האור. [שש"כ (פכ"ג אות סה). והארכנו בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ו].

בשעת הדחק גדול

אם בטעות התארח בשבת במקום שיש אורות שנדלקים על ידי חיישנים, אפשר שבשעת הדחק גדול יש מקום להתיר לעבור דרך שם באופן אקראי ע"י הליכה בשינוי כגון שהולך לאחוריו. וישאל שאלת חכם. [עיי' בתורת הילולת (פ"ט הגה יא). והארכנו בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ו].

תאורה הנדלקת על ידי חיישנים אלא שיש תאורה נוספת

במקום שכבר קיימת תאורה, אלא שהתקינו שם תאורה נוספת לשם שמירה מפני גנבים וכדו', והיא נדלקת כאשר אדם עובר במקום, ג"כ מן הראוי להחמיר ולא לעבור שם, גם אם אין לו כל אפשרות אחרת להגיע למקום הרצוי לו. [שש"כ (פכ"ג אות סה)].

לבקש מעבירים שילך במקום שהתאורה נדלקת על ידי חיישנים

אסור לבקש מנכרי שיעבור לפניו במקום זה כדי שהאור ידלק, אכן אם הנכרי הלך שם על דעת עצמו ונדלק האור, מותר ללכת אחריו. ואם הלה כבר עזב את המקום, א"צ להישאר שם כדי שלא יכבה אור החשמל בשל עזיבתו את המקום, ובלבד שלא יכוון לכך. [שש"כ (שם)].

כניסה למקום שיש בו מצלמות

הנכנס למקום שיש בו מצלמות, אם אינו מכוון כלל להקרנת תמונתו אין איסור. ואם כוונתו שתיראה תמונתו על גבי המסך, דעת כמה גדולי הוראה לאסור. [ארחות שבת (ח"א פט"ו אות לה וח"ג פכ"ו אות כז). ועיי' משי"ב בכל זה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליונות רנ"ו ותל"ג].

ענייני יורה דעה

הכשרת המטבח בצימרים

תנור

תנור כשר שרוצה להכשירו מבשר לחלב או איפכא, יש להכשירו על ידי ניקוי וליבון קל, והיינו על ידי הדלקתו על חום גבוה לחצי שעה (ואם יש אפשרות לעשות כן על ידי הגריל עדיף כי גופו אינו נסתר).
[הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פ"ה אות כח)].
ואף באופן שהתנור נטרף מחמת איסור, שיש מקום להקל על ידי בליבון קל, כיון שאינו נאסר אלא ע"יי זיעה. [נשו"ע (פפויפר בב"ח קונטרס הביאורים סי ח)].
ומ"מ על הרשת ותבניות התנור לא יניח מאכלים אלא ע"יי הפסק כלי.
ויש מורים להחמיר בכה"ג, להצריר ליבון חמור.
[ודעת האג"מ (ספר הגעלת כלים עמי תמה) דב-375 דרגות צלויס סגי לזה].
ואם אי"א להכשירו באופן זה, עטוף המאכל והכלי (או התנור), ועדיף לעשות כן ע"יי ב' כיסויים.
[עיי במקורות להלן בשימוש במקרוגל].

כיריים (גז, קרמיות ואינדוקציה)

כיריים אפילו במקום שיש חשש שהשתמשו בהם בדברים אסורים, אין צריכות הכשר, (וכל שכן המבערים שאין צריכין הכשר), ודי להם בניקוי יסודי אם לא מניחים עליהם אוכל באופן ישיר אלא על ידי הפסק כלל.
[מבואר במ"ב (סי' תנא ס"ק לד) ובאג"מ (יו"ד ח"א סי' נט). וכן פסק באור לציון (ח"ג פ"י אות ג)].
וכן הדין בכיריים חשמליות (קרמיות או אינדוקציה) ויקפיד שהמשטח יהיה נקי בכל שימוש.
[נע"י משי"כ בזה בס"ד בזה בגליונות ש"מ ושמיד' בזה, ואע"פ שהתם החמרו שאני הכא דאכסנאי הוא וע"כ יש להקל טפי כי אינו אלא שימוש ארעי. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קל"ג].

שימוש במקרוגל

המתארח במלון וכדו', רשאי להשתמש במקרוגל שנאסר, או שהוא בשרי ורוצה להשתמש לחלבי (או להיפך), אחר ניקוי יסודי ועטיפת המאכל והכלי ע"י ב' כיסויים.
[עיי בשו"ע (סי' קח סעי' א) וברמ"א (סי' צב סעי' ח) שאם המאכל מכוסה אין חשש משום ריחא או זיעה. וא"כ בג"ד אם מנקה את המקרוגל ומכסה את המאכל אין חשש. וכן הורה בעל האור לציון (דרשת וחקרת ח"ב יו"ד סי' ד אות ב). אולם באופן קבוע אין לנהוג כן, עיי בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ב]].

מונגל שצלו בשר מהכשר מפורקפך

רשת מנגל שנטרפה לידיבן חמור.
[שו"ע (סי' תנא סעי' ד)].
ועל כן יש לחממה ב-372 דרגות צלויס.
[אג"מ (שם)].
ואם היא עלולה להתקלקל ע"י כך אין לה תקנה.
[שו"ע (סי' תנא סעי' ו)].
מיהו אם אינו יודע בבירור אם צלו בה בשר כשר כדבעי, והיא עלולה להתקלקל ע"יי ליבון חמור (ואין באפשרותו להשיג רשת חדשה המתאימה למנגל), ינקנה ניקוי יסודי וילבנה בחום הכי גבוה.
[לצאת דעת הפוסקים הסבורים דאמרינן כבולעו כן פולטו בליבון].
וינח כל אר רשת להפסיק בין האוכל לרשת.
[נדבכה"ג הוי מכלי לכלי דלא בולע ללא רוטב. ומקצת רוטב העלול להכנס ביניהם הרי הוא נשרף ואינו חשיב רוטב, ואכמ"ל. ואף דדעת הרמ"א (סי' צב) להחמיר מכלי לכלי אינו אלא חומרא בעלמא ובכה"ג שאינו אלא חשש וגם כבר הכשיר ע"י ליבון יש מקום להקל. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ח].

שלחן במקום ציבורי

הרוצה להשתמש בשלחן במקום ציבורי שלא מקפידים שם על כשרות, כגון בגנים או במטוס וכדו', עליו לכסותו ע"י מפה. ומ"מ אם אין לו מפה רשאי להניח עליהם דבר קר אפילו הוא לח, אחר שיקנה השלחן היטב. אבל אין להניח עליהם דברים חמים.
[עיי ברמ"א (סי' צא סעי' ב), בט"ז (סי' ג), בקה"כ (שם), בש"ך (ס"ק ג), בתורת טהאת (כלל יז סוף דין ד) ובפמ"ג (מ"ז ס"ק ב). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא קצ"ג].

טבילת כלים

כלים חד פעמיים (כגון מנגל)

כלי חד פעמי פטור מטבילה, אפי' אם דוחקין עצמן ומשתמשין בו ב' או ג' פעמים.
[אג"מ (יו"ד ח"ג סי' כג) מנח"י (ח"ה סי' לב)].
ווי"א שיש להטבילם ללא ברכה.
[הגרשי"א זצ"ל (קונטרס הלכות טב"כ - ישראלון אות לה)].
ונוהגים להקל.
[תשובות והנהגות (ח"ד סי' קצב). ועי' באז נדברו (ח"ז סי' עא)].

השתמשות את כלים חד פעמיים בכלי לא טביל

אסור להשתמש בכלי העומד לסעודה ללא טבילה. ואפילו באופן חד פעמי. ואף כשאין בידו להטבילו כלל (וכגון שאין בור הטבילה פתוח).
[עיי בסמוך לענין השתמשות בכלי סעודה במלון. ואף לדעת הגרשז"א זצ"ל המיקל שם, מ"מ בכלי השייד לבעליו לא מקילין, כמ"ש הגרשז"א זצ"ל גופא בספר טבילת כלים (פ"ד גהג ד). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא בגליון קפ"ו].
ומ"מ באופן שאין לו מקום היכן להטביל הכלי, יש עצה לפוטרו מטבילה, והיינו על ידי תנינתו במתנה לגוי ולחזור ולקבלו בהשאלה. ומ"מ אין לסמוך על זה אלא עד שזדמן לו מקווה לטובלו (דאז יקננו בחזרה מהגוי ויטבלנו כדין).
[שו"ע (סס"ז ק"ה ט"ז) (סי' יח)].

כלים לא טבולים במלון או צימר של ישראל

כלי סעודה השייכים למלון או צימר וכדומה שבעליהן יהודים, חייבים טבילה, ועל כן אסורים בשימוש כל זמן שלא הטבילום. ווי"א שמותר למתארחים להשתמש בהם ללא טבילה.
[מח"ש (ח"ב סי' סו אות יד)].
ואין להקל אלא בשעת הדחק.
[תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנט). ועיי בדרכ"ח (ס"ק ע' וס"ק פח) ובמנח"י (ח"א סי' מד) ועיי עוד בשמעתא עמיקתא גליונות ק"ג וקמ"ז].

מזוזה

דירה שכורה

השוכר בית בארץ ישראל חייב לקבוע מזוזה לאלתרו.
[שו"ע (יו"ד סי' רפו סעי' כב)].
אולם השוכר בית בחו"ל, פטור מזוזה עד ל' יום.
[שו"ע (שם)].

מלון

הדר במלון באר"י פטור מזוזה עד ל' יום.
[שו"ע (שם)].
אולם הדר במלון בחו"ל פטור ממזוזה, ולאחר ל' יום יש מחייבים.
[ערוה"ש (אות מח)].
ויש פוטרים.
[מזוזות ביתך (להנח"ק סי' רפ ס"ק עד)].
וע"כ אם בידו להחמיר יקבע מזוזה בלא ברכה. ולאחר שהייתו שם יטלנה.
[כי עוללים לבא אחרינו עכו"ם ותגיע המזוזה לידי בזיון, עיי שו"ע סי' רצ"א סעי' ב' ובחלקת יעקב (יו"ד סי' קס אות ז)].

צימרים

צימרים פטורים ממזוזה ל' יום (ובחו"ל י"א דפטורים לגמרי עי' לעיל). ואפי' בבית העומד ללינה קבועה ובאים ללון בו לכמה ימים הדין כן, כיון שאין להם קנין בגוף הבית. אבל אם שוכרים את הבית שיש קנין בגוף הבית חייבין במזוזה.
[נשט הלוי (ח"י סי' קפ), חובת הדר (פ"ג ס"ק יח) והגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג עמי קעא אות כג). ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ג].

יציאה מאר"י לחו"ל

הדר בארץ ישראל אסור לו לצאת מהארץ לחו"ל.
[שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)].
ואיסור זה הינו מדרבנן.
[כן מבאר במ"א (ס"ק ז) שהרי למד דגרי האיסור מהרמ"א בססי' רמ"ח, אע"פ שהתם דין דרבנן הוא כמ"ש הט"ז (שם ס"ק ה) והפמ"ג (מ"ז שם וא"א ס"ק ו). וכן נקט האג"מ (אה"ע ח"א ססי' קב)].

לצורך מצוה בעלמא

מותר לצאת לחו"ל לצורך מצוה גמורה אף בקביעות.
[עיי ע"ז (יג) שמבואר שמותר לצאת לחו"ל לצורך מצוה. ועיי בתוס' ד"ה ללמוד]
דדוקא בהנך מצות שהן חשבות ללמוד תורה, וישא אשה , אבל לשאר מצות לא. וכן הוא בתשב"ץ (ח"ג סי' רפח סד"ה תשובה) וכת' שלצורך כבוד או"א נמי שרי. אבל בשאלתות (אמור סי' קג) שה"ה לשאר מצות שהם חשובות שרי. ועיי בבית שלמה (יו"ד ססי' צד) שכתב שאם א"א לקיים מצוה א' כל ימיו ע"י שישב באר"י י"ל כהשאלתות. ועיי עוד משי"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון ס"יט].

לקברי צדיקים או לבקר פני חברו

מותר לצאת יציאה ארעית לצורך מצוה לבקר קברי צדיקים.
[ברכ"י (יו"ד סי' רכח על סעי' לו)].
ואף לבקר חברו או לצורך לחזק מזגו, לצורך בריאותו או תלמודו וכדו', כי מצוה יש בדבר.
[עיי במ"ב (שם ס"ק יד) ע"פ המ"א דכל צורך מצוה כראיית פני חבריו שרי. ועיי בתשובות והנהגות (ח"ה סי' שצג) שמ"מ כ"ז כשיוצא יציאה ארעית. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ס"יט].

לצורך טיול

אסור לצאת לחו"ל לצורך טיול.
[שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק יד)].
ולצורך ראיית פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא, יש מקום להקל.
[נשט הלוי (ח"ה סי' קעג ד"ה אחדשה"ט)].

להרריה

מותר לצאת לחו"ל לצורכי פרנסה אפילו לצורך הרווחה.
[שו"ע (שם)].

ההוצאות זולות יותר בחו"ל

כשהוצאות הטיול הם זולות יותר באופן משמעותי בחו"ל אפשר שניתן להקל.
[דלא גרע ממה שמבואר בשו"ע ובמ"ב (שם) שמותר לצאת להרווחה אף כשיש לו נכסים הרבה. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון ס"ט].

מודת חסידות

אף במקום שמעיקר הדין מותר לצאת לחו"ל מ"מ יש משום מדת חסידות לא לצאת.
[עיי רמב"ם (מלכים פ"ה ה"ט). וריטב"א (מו"ק ד. ד"ה לשוט)].

לא תחנם

לשבח מקומות שבחו"ל

אין איסור לשבח מקום השייך לעכו"ם או לשבח מעשיהם, אם אין כוונתו לתת להם חן.
[תשובות והנהגות (ח"ד סי' קצז). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון מ"א].

להשכיר דירה לעכו"ם

נהגו להקל להשכיר לעכו"ם בית דירה אפילו באר"י.
[רמ"א (יו"ד סי' קנא סעי' ט' ו) וש"ך (ס"ק יז) ואף לדעת השו"ע שם יש מקום להקל כמ"ש בצ"י"א (תכ"ב סי' עד). ומ"מ לענין הלכות שכנים הדבר תלוי במקום ובזמן. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ש"ג].

לשכור דירה מעכו"ם

אסור לשכור בית מעכו"ם אם יש שם ע"ז.
[עיי ברמ"א (יו"ד סי' קנא סעי' ה) שאסר בתורת חומרא. ועיי בבאור הגר"א (שם)].
ובשעת דחק גדול (כגון שאין לו מקום אחר ללון והעכו"ם לא מסכים להוציאה מהבית) אם לא עושה קנין ע"פ דיניהם או אינו מקבל אחריות יש מקום להקל.
[דבכה"ג ליכא משום שכירות קניא, ואכמ"ל].
וישאל שאלת חכם.

לא ילבש

לבישת בגד (כגון נעלי בית ורודות) במקום מניעת חום או צינה

מותר ללבוש בגד צבעוני (כגון נעלי בית ורודות) במקום דוחק וצער צינה, או מחמת חום (כגון חול חם ואין לו נעלי בית אחרים).
[שו"ע (יו"ד סי' קנא)].
ואם בידו להחמיר תבא עליו ברכה.
[כי דעת הבני"א (שער או"ח סי' עד) להחמיר בזה כי הוא דרך מלבוש].
ומכל מקום מותר להשתמש בכלי צבעוני כגון מטריה צבעונית (בצבע ורוד וכדו') כדי לעשות צל וכדו' (ואין בזה חומרא להמנע).
[שו"ע (שם) וגו"כ. וכן פסק אף הבני"א (שם). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ע"ו].

אחיות עינים

אסור לעשות מופעי אחיות עיניים, ואיסור זה הוא אף לעכו"ם. ומכל מקום אם ידוע לפני הרואים שאינו עושה אלא תחבולות ולא מעשה כשפים וכדו', כגון שמודיע לצופים שמעשיו אינם אלא מעשי תחבולה, אין איסור.
[חזו"א (תשובות והנהגות ח"א סי' תנה). ודעת הגרשי"א זצ"ל (אבני יפה ח"ג סי' עח) שאם הוא יסיביר ג' או ד' תחבולות איך עושים אותם מותר].
ואם לא עשה כן, מעיקר דעה אין איסור להסתכל במה שהוא עושה, אם בלאו הכי יש אחרים שמסתכלים.
[כ"י הרי האיסור הוא על הקוסם ולא על הצופים כדמוכח בחכ"א (כלל פט אות הובא בפת"ש ס"ק ז), ומשום לפני"ע ליכא דבלא"ה יש אחרים שמסתכלים. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קי"א].

צילום שמש וכוכבים

אסור לעשות או לצייר צורת לבנה, שמש וכוכבים.
[שו"ע (יו"ד סי' קמא סעי' ד)].
ואסור אף להשהותה ברשותו אפי' לנוי.
[שו"ע (שם)].
ואיסור זה הוא בצורה הליכרת באופן שמי שרואה מזהה אותה.
[נד הקטנה (פ"ג פ"ג ל"ת יח), אג"מ (ח"ה סי' ט אות ו) והגרניק זצ"ל (קובץ צהר ח"י עמי תקכ"א)].
בין אם היא בולטת בין אם היא שוקעת.
[שו"ע (שם)].
ויש להחמיר אף בצורה שאינה בולטת ואינה שוקעת.
[נקה"כ (על הט"ז) ס"ק ג, אג"מ (שם) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פ"י אות כב)].

אין הצורה שלמה (שקיעת החמה)

אסור לעשות כן אף כשאין צורת הלבנה שלמה. וכן הדין בצורת שמש שאינה שלמה (כגון בשעה ששוקעת).
[פנ"י (ר"ה כד. ד"ה במשנה, וכד' : על תוס' ד"ה לא), מנ"ח (מצוה לב) כיון שהם נראים לנו בזה האופן. וכן דעת מהרה"ט (ח"ב יו"ד סי' לה) והמקור מים חיים (שם). וכן פסק המנח"י (סי' עב ד"ה הנה). ויש מתירין בשמש.
[השבט הלוי (ח"ז סי' קלד אות ז) והגרניק זצ"ל (שם)].
והעיקר להחמיר כדעה הראשונה.
[כי כן מבואר מרוב הפוסקים הנ"ל. וכן דעת הגרשי"א זצ"ל (שם)].
ולענין צילום עיי בסמוך.
צילום לבנה או שמש

יש מקום להקל לצלם לבנה, שמש וכוכבים ע"י מצלמות דיגיטליות המצויות בזמננו.
[עיי בשבט הלוי (שם אות ח) שמצדד שצילום (של זמנ) אינו בכלל עשייה, ובר' שבצילום דיגיטלי יש להקל טפי כי אינו כתב מתקיים, וכן דעת הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פמ"ב אות ד) לענין שבת. ודעת הגרשז"א זצ"ל (משמ"א סי' שמ ס"ק א) שאינו בכלל כתב. וכבר השוו הפוסקים דיני עשייה דכאן לשבת. והארכנו בס"ד בגליונות ר"פ ורכ"ג].

פיתוח תמונה של צורת שמש וכד'

אף באופן שמותר לצלם מ"מ יש להחמיר שלא לפתח התמונה.
[כדעת הנקה"כ (שם) דס"ל שאף בעשייה שאינה בולטת ואינה שוקעת יש איסור].
ואם כבר פתחו התמונה מותר להשהותה.
[הגרשי"א זצ"ל (שם)].
ואם צילם השקיעה (שאין השמש בשלמותה) יש מקום להקל לפתח התמונה.
[כי כבחי"ג יש לסמוך על המקילים שצורת שמש שאינה שלמה מותרת בעשייה, והיינו כי הדפסה קיאל טפי כי אינה בולטת ואינה שוקעת, עיי בט"ז (שם) שמיקל בזה. ועוד ד"י"ל שאינה בכלל עשייה וכעין משי"כ השבט הלוי (שם)].

צורה המופיע על מסך

תמונות המופיעות ברקע מסך מחשב וכדו' ובהם צורות אלו, אע"פ שהן מופיעות ע"י שמדליק המכשיר יש מקום להקל.
[עיי משי"כ בהגהות לעיל. ועוד שאין כאן עשייה ממש אלא ממילא היא מופיעה. וכן שמענו מפורסקי זמננו. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ג].

צילום אדם

אסור לעשות צורת אדם בולטת וכן להשהותה ברשותו אפילו לנוי. (שו"ע שם).

אין הצורה שלמה

יש מקילים אם אין הצורת האדם שלמה. (שו"ע שם סעי ז) הביאו להלכה. וכת' הרמ"א שכן נוהגים.

ויש אוסרים. (ט"ז ס"ק ה). והמחמיר תבא עליו ברכה. [ש"ד ס"ק לב) וחכ"א (כלל פה אות ד)].

גדר של צורה שאינה שלמה

צורה שאינה שלמה היינו שחסר חלק מבנה הגוף כגון שחסר עין אחת, חצי חוטם ואזן אחת, או יד ורגל. (עיי ש"ד ס"ס"ק כה) ודרכי"ת (ס"ק מ). וחצי הגוף מצד הפנים אע"פ שאינו עושה כל הגוף פנים ואחור אסור לכ"ע. (חכ"א שם)).

צילום ופיתוח תמונת אדם

איסור עשיית צורת אדם היא בצורה בולטת דוקא. (שו"ע שם סעי ד). ויש מחמירים אף בצורה שוקעת. (ט"ז ס"ק יב). וראוי לחוש להחמיר. [חכ"א (שם אות ה). ואם הצורה אינה בולטת ואינה שוקעת י"א שלכ"ע מותר. (ט"ז ס"ק יג) ופתי"ש (ס"ק ו) דלא כהרשב"א (ע"ז מג: ד) דס"ל שדינה כבולטת]. והמנהג להקל בזה (לענין צורת אדם) וע"כ מותר לצלם בנ"א ולפתח התמונות. (שאלת יעבי"ח ח"א סי קט) ובאי"ח (פ"י מסעי אות ט) דלא כהדברי מלכאל (ח"ג סי נח)].

מדרפסת תלת מימד

אין להדפיס תמונת צורת אדם שלמה (ע"י לעיל) במדרפסת שהתחדשה בזמננו הנקראת תלת מימד המדפיסה צורות בולטות. (ויש בזה משום עשיית צורת אדם דאסור ע"פ"א היא שלמה. והארכנו בכל זה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שלי"ד).

על ידי עכו"ם

צורות הנ"ל אסורות בעשייה אף ע"י עכו"ם. [ב"ח (אות יג), ש"ך (ס"ק יז, כג וכת) וחכ"א (שם אותיות ו ט). ובדברי מלכאל (ח"ג סי נח) במקום פסידא צירף דעת הסוברים דאמירה לכנרי לא נאסרה רק בשבת].

צניעות

איסור הסתכלות

המסתכל אפי' באצבע קטנה ע"מ להנות עובר בלאו דלא תתורו אחרי עיניכם וגו'. [ברכות (ב: ג) ומ"ב (שם ס"ק ז)]. ומ"מ ראה בעלמא לפי תומו בלא הנאה שריא אם לא מצד המוסר. ואדם חשוב יש לו לזוהר בכל אופן. ובמקומות שדרכם להיות מכוסים אף ראה בעלמא אסור. [מ"ב (סי עה ס"ס"ק ז). ועיי בבחי"ל (ססי רכה) ועצ"ן].

במקום שאין דרך אחרת

אם מוכרח ללכת דרך מקום שמצויות בו כאלו שאינן מתלבשות בצניעות, ובע"כ יראה ראה בעלמא, אם אינו מכוון לראות ולהנות אין איסור. [תורה לשמה (שאלה צדד). והגרניץ דצ"ל בחוט שני (ח"ג עמי רסד). וכ"ז אם ליכא משום הרהור, וכ"כ בחוט שני (שם). ועי בשמעתא עמיקתא גליון קי"ד].

בעבירותיה טריד באיסור הסתכלות

העוסק בדבר שיש בו חשש איסור הרהור, אם טרוד בעבודתו (כגון רופא לצורך רפואה וכדו') אין איסור. ומ"מ כשאפשר להימנע מכך בפרט כשיש פקפוק בהיתר זה, יש למנוע הדבר, ועל כן במקום רחצה וכדו', תשמש אישה בתפקיד מצילה, ואם יש מציל תלכנה לבושות חלוק. [עיי אג"מ (אה"ע ח"ד סי סב) ואז נדברו (ח"י"ב סי מד וח"י"ג סי סא). ומ"מ אם יש צורך בהצלה חובה להציל אף במקום שיש משום איסור הרהור, כמבואר בסוטה (כא: ג), ועיי בשמעתא עמיקתא גליון ש"י].

שביבה אפרקדן

אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה [שו"ע (אה"ע סי כג סעי ג)], והדין כן אף אם נניו למטה. [עיי שו"ע (שם ואו"ח רסי סג) ובביאור הגר"ח (אה"ע שם). וכן פסק המ"ב (סי רלט ס"ס"ק ה)]. ואם נוטה קצת לצד אין איסור. [שו"ע (אה"ע שם)].

אינו יושן

איסור זה הוא דוקא ביושן. [כן מבואר ברש"י (נדה די. ד"ה אפרקד). וכן משמע מהשו"ע (שם)]. ויש מי שמחמיר בזה. [משנה הלכות (חט"ו סי צו), עי"יש טעמון]. והעיקר כדעה הראשונה. [שלמת חיים (או"ח סי רכא). וכן מצד התרגומ"א דצ"ל (שא יוסף ח"י יו"ד ססי לב)].

לעורר הישן אפרקדן

יש מי שאומר שיש לעורר את מי שישן אפרקדן שלא יבוא לידי עברה. [שלמת חיים (או"ח סי רכג). וי"א שאין צריך לעוררו. וכן עיקר. [משנה הלכות (ח"י"ב סי שס ד"ה ולעצם), עי"יש טעמון].

קטנים

ראוי לחנך הקטנים מעל גיל תשע שלא ישנו אפרקדן, ומ"מ מהדין אין חיוב בדבר. [משנה הלכות (ח"ו סי רלא). ועיי בשלמת חיים (או"ח סי רכד) שאפי' פחות מגיל ט אין ראוי להרגילו לישון אפרקדן].

ענייני חושן משפט

שמירת הגוף והנפש

מקומות שאסור לטייל בהם משום סכנה

כל דבר שהעולם נוהגים לעשות כן ולא לחוש משום סכנה, מותר לאדם לעשות כן דשומר פתאים ה', ומה שקצרה יד האדם לדעת ולזוהר ממנו הקב"ה שומר עליו. אולם דבר שהעולם חוששין לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה. [עיי בשש"כ (פ"ב הגה ב) בשם הגרש"א דצ"ח]. וע"כ טויל שדרך העולם לחוש בו משום סכנה אסור. [עיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ק"י].
נסיעה למקום סכנה להתפלל בקברי צדיקים

אסור ללכת למקום סכנה אפילו כשמטרתו להתפלל על קברי צדיקים וכדומה. [דאסור להסתכן אף לצורך מצוה כמבואר במ"א (סי קד ס"ק א) ועוד פוסקים. עי בזה בשמעתא עמיקתא גליון פי"ח].
משחק פיינטבול וכדו'

כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון (או בזיון) הרי זה עובר בלא תעשה, שנא' לא יוסיף להכותו. [רמב"ם (חובל ומוזיק פ"ה ה"א) ושו"ע (ח"ו"מ סי תכ)]. ואפילו אם חברו נתון לו רשות להכותו אסור. [גר"ז (נזקי גוף אות ד), אג"מ (ח"ג סי עח). וחו"א (ח"ו"מ סי יט רס"ק ה)]. ומ"מ אם נתן לחברו רשות לחבול בו חבלה קטנה, שהיא בלא צער ובלא בושת דרך שחוק בעלמא אין איסור. [אג"מ (שם)]. וע"כ מותר להשתתף במשחק פיינטבול ודומיו אע"פ שאם פוגע בחברו הדבר מכאיב, והכל לפי הענין. [ועיי בשמעתא עמיקתא גליון רכ"ז].

פריקה וטעינה

לעזור לחברו להשיא משא

חובה מה"ת לעזור לחברו לפרוק משא שעל גופו וכמו כן להצילו מצער הבא עליו. ועל כן הרואה חברו הטעון משא כבד, חייב לעזורו. [רמב"ם (עשה רג ול"ית עז), שו"ת הרשב"א (סי רנב, רנו ורנז) וחינך (מצוה תקמ - תקמא)]. וי"א שחובב זה הוא מדרבנן. [עיי בתוס' רבינו פרץ (ב"ק נד: ד) דס"ל שאין מה"ת חיוב פריקה באדם אלא מדרבנן. וכן דעת השואל בשו"ת הרשב"א (שם)]. והעיקר כדעה הראשונה. [כ"י כן דעת רוב הראשונים. וכן הוא בט"ז (ח"ו"מ סי רעב על סעי ח). וכן פסק הברכ"י (יו"ד סי שעב אות ג). ושו"מ שכן פסקו המשנה הלכות (ח"י"ב סי תלא) והבצל החכמה (ח"ד סי קבח)].

לעזור למי שנעמד בכביש (מחמת פנצ'ר וכדו')

אם רואה חברו שנעמד בכביש מחמת שהתקלקלה מכוניתו או התפנצ'ר אחד מהגלגלים, אם אין בין חברו לתקנה או שהדבר כרוך בטרחא גדולה מאוד, חובה לעזורו ע"מ להצילו מצערו שלא יצטרך להשהות במקום. [עיי במורב"ם (סוף הל רוצח) בב"י (סי רעב), בסמ"ע (ס"ק יד), בט"ז (שם) ובערוה"ש (אותיות ח יג)]. וכן נקט בפאת שדך (ח"א סי קסד). ועיי בשו"ע (שם סעי ז) ובפרי יצחק (ח"ב סי נט) שבמקום שהבעלים יכולים לבדם לית לן בה. ואם יש טרחא מרובה י"ל דדמי לחולה וזקן שמבואר שם שחייבם לעזרם. והכל לפי הענין].

עזירה לאנשים (טרמפ)

כמו כן אם מוצא חברו בכביש ואין בידו להגיע למחוז חפצו כגון בשעות מאוחרות שאין כלי תחבורה מצויים וכדו', יש לעזורו אם הדבר בידו (ואין חשש סכנה בדבר) ולקחתו למקום ישוב. [כמבואר במקורות לעיל. וכשבידו לנסוע בכלי תחבורה וכדו' אע"פ שאין חיוב משום צעבי"ח בד"כ יש משום מצות גמ"ח. ונראה שאם מקום חפצו רחוק ממקום שהוא נוסע עד שהדבר גורם לצער ודאי אינו מחויב דמאי אולמי דצער דדידה מצעורו דחברו. ועיי בכל זה באורך בשמעתא עמיקתא גליון שני"ה]. ואם הדבר גורם הפסד ממוני או מניעת רווח, ע"י להלך.

להמתין לחברו שהתעכב בדרך

אנשים החולכים יחד בדרך כל א' עם רכבו וכדו', כיון שנתחברו לילך ביחד ואירע תקלה לאחד מהם ואינו יכול לילך כ"כ במהירות, אין חבריו רשאין ליפרד ולהניח זה עם רכבו לבד בדרך, אם לא באופן שאינו יכול להמשיך כלל שאזי א"צ להתעכב בשבילו יותר מדאי. [שו"ע (שם סי יב) וסמ"ע (ס"ק ט)]. וכשמתעכבים בשבילו צריכים לסייעו לתקן התקלה כמבואר לעיל. [ערוה"ש (אות יג)]. ואם הדבר גורם הפסד ממוני או מניעת רווח, ע"י בסמוך.

קבלת שכר

אע"פ שחייב לעזור לחברו ע"מ להצילו מצער השהיה, מ"מ רשאי לדרוש שכר. [עיי בב"מ (לב: ג) שפער ישראל שלא הצטרך לשהות שם, בכלל טעינה (ושם מדובר אף כשעזור לו לפרוק משא מבהמה), וטעינה הרי היא אף בשכר כמבואר בשו"ע (שם סי א). אלא שבראשנים הנ"ל משמע שהיכן שפורק עמו עכ"י"פ המשא שעליו בכלל פריקה, וקצ"ע]. ואם הלה לא מוכן לשלם פטור. [גר"ז (צעבי"ח אות ג)]. (ובמקום צער הגוף ממש י"ל שחייב להצילו אף בחינם אפי' אין חשש פקו"ו). [כן משמע מהשו"ע (יו"ד סי שלו סעי ג). וכן מוכח מהמהרצ"ח (ב"ק פא: ג). ועיי בלשון הרמב"ם (פה"י נדרים פ"ד), ואכמ"ל].

הוצאת ממון

אם עזרתו כרוכה בהוצאת ממון, הפסד או מניעת רווח מחמת שהייתו שם וכדו', פטור מלעזור או להמתין בשבילו כי אינו מחויב להציל אלא ע"י טורח גופו, אבל לא ע"יי הוצאת ממון. [עיי ח"ו"מ ריש סי רס"ה. וכן הוא בגר"ז (צעבי"ח אות ג)]. ואם הלה מוכן לשלם הפסדו חייב [עיי ח"ו"מ שם], אם בטוח הוא בעיניו שישלם. [גר"ז (מצאח אות לב)].

תפיסת תור ומקום עבור חברו

תפיסת תור וכדו' עבור חברו

אסור לתפוס תור (ע"יי קבלת מספר וכדו'), מנה שבחדר אוכל (כגון בישיבה וכדו') וכיוצא בזה עבור חברו, כי זה בכלל תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. [שו"ע (ח"ו"מ סי קה)]. ואף אם תפס לא זכה בו חברו, אלא שבדיעבד אם מסר לו, זכה. [קול אליהו (ח"ו"מ ח"א סי ט) הביאו בדברי גאונים (כלל קיב סי י)].

תפיסה במקום מניעת רווח

במקום שבתפיסה אין אלא משום מניעת רווח בלבד, כגון בתפיסת תור, או במקום שיש מנה מיותרת בחדר אוכל וזוכה בה עבור חברו יש מקילין. [רמב"ן (ב"מ י. ב"מ י. ד"ה ואם) הובא בערוה"ש (סי רסט אות א), ועי"יש שהביא שתוס' חולקים. ועיי הרע"א (מד' קי' סי קג) הביאו הפתי"ש (סי קה ס"ק ג)]. ועל כן בדיעבד אם תפס אין בדינו להוציא ממנו. [דהרי מדי מח' לא יצאנו כנ"ל].

מינה את חברו שליח

יש מי שאומר שאם מינה את חברו שליח מותר לתפוס ומועילה תפיסתו, ולהלכה אף באופן זה אסור והתפיסה לא מועילה. [שו"ע (סי קה סעי א) כתוס' דלא כרש"י דס"ל דמהני שליחות. ודעת המהר"א שישן (תורת אמת סי סז) דמ"מ יוכל המוחזק לומר קים לו כרש"י דבעשהו שליח מהני. והביאו השי"ך (ס"ק א)]. וי"א שמ"מ אם שילם עבור השליחות מותר, [ש"ך (שם) וישר משפט (סי קפב ס"ק א), אולם הרומים (ס"ק א ואורים ס"ק א) והנתיבות (שם ס"ק ב) נקטו דאין חילוק ולעולם לא זכה]. ומ"מ אם כבר תפס עבור חברו אפילו עדיין לא מסר אין בדינו להוציא ממנו. [שממח' לא יצאנו כנ"ל].

מגז דוכי לנפשיה

אם גם לתופס יש זכות לקחת לעצמו יכול לתפוס עבור חברו ויקח קודם עבורו ואחר כך לעצמו. [שו"ע (סעי ב). ועיי בסמ"ע (ס"ק ב), בנתיבות (ביאורים ס"ק א וחי' ס"ק ד) ובערוה"ש (אות ג) שכת' שמ"מ אם היה השליח עכו"ם לא זכה בעד משלחו אפי' אם הלוח חייב גם לו דאין לו שליחות, עי"כ].

תפיסת מקום חניה או בתחבורה ציבורית

אסור לתפוס מקום לחברו בתחבורה ציבורית כי הדבר חב לאחרים, ונראה שלא מועיל תפיסת מקום עבור חברו או כשלתופס יש זכות לעצמו, כי זכות הישיבה הוא דוקא כשיושב בפועל. וכן הדין לענין תפיסת חניה וכדו'. [עיי בכל זה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שס"ו].

פקיד

אם פקיד הממונה על הדבר נתן תור וכדו' גם עבור חברו בידיעה שהוא עדיין לא הגיע אין איסור (אם יש לו סמכוות לכך). [עיי בשו"ע (סעי ג) ובקצות (ס"ק ג). ועיי בשמעתא עמיקתא גליון שס"ו].

לקבלת גליון "הלכות מצויות לבין הזמנים מורחב" ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל amikta571@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

הגליון נתרם כעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

להצטרפות לרשימת התפוצה בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת הנ"ל